

Jean-Pierre & Luc Dardenne, **La fille inconnue**

België, 2016, 106 minuten

‘Ik beschuldig u niet. Ik zoek alleen haar naam. Ik zou eerder beschuldigd moeten worden. Ik deed de deur van mijn praktijk niet open toen ze in nood was. Als ik had opengedaan, had ze nu nog geleefd.’ Dat zegt dokter Jenny Davin, gespeeld door Adèle Haenel, in *La fille inconnue* ofwel het onbekende meisje. Deze film speelt zich – zoals alle films van de Belgische broers Dardenne – af in en rond de stad Luik, met zijn troosteloze wijken waar de sociale problemen en de bijbehorende levensvragen hoog opgestapeld liggen. In die omgeving van werkloosheid, prostitutie, criminaliteit, drankproblemen, agressie, geweld en drugsgebruik filmen de gebroeders mensen die ondanks vele moeilijkheden iets van hun leven willen maken. Mensen met moed, humor en veerkracht; mensen die werk zoeken, iets willen betekenen voor anderen. Door hun levenshouding en opvattingen dwingen zij respect af.

In zo’n wijk (Seraing) behandelde de nu oude en zieke dokter Habran jarenlang patiënten in zijn praktijkruimte, gelegen aan een drukke verkeersweg, vlakbij de haven. Nu vervangt de jonge en briljante Jenny Davin hem tijdelijk, tot dat hij een opvolger vindt. Maar tot nu toe heeft zich niemand gemeld. Niemand wil voor een relatief laag salaris in zo’n wijk werken. Ook Jenny staat op het punt te vertrekken. Zij is toegelaten tot het prestigieuze team van het Kennedy Medisch Centrum te Luik, vanwege haar bijzondere kwaliteiten als arts. In de film komen haar talenten goed naar voren: met grote zorgvuldigheid, precisie en discipline besteedt ze aandacht aan iedere patiënt.

Echter, op de dag voordat zij vertrekt, zullen twee gebeurtenissen de koers van haar leven veranderen en haar doen besluiten de praktijk van de oude dokter over te nemen. Die middag klinkt er uit de wachtkamer hulpgeroep van een moeder – haar zoontje ligt stuiptrekkend op de grond. Dokter Jenny vraagt om assistentie van

haar stagiair, Julien (Olivier Bonnaud), maar die blijft als verstijfd staan en steekt geen hand uit. Na afloop leest Jenny hem de les. Een arts heeft immers ten minste twee basisvaardigheden nodig: de juiste diagnose stellen en je niet laten beïnvloeden door de pijn van je patiënten. Tijdens deze vermanende toespraak gaat de bel. Julien loopt naar de deur om open te doen, maar Jenny zegt: ‘We doen niet open. Het is al een uur na sluitingstijd. Iemand die nu nog aanbelt, denkt niet aan onze vermoeidheid. Als het een noodgeval is, wordt er nog wel een keer gebeld.’ Nu wordt de strakke en gedisciplineerde houding van dokter Jenny de stagiair te veel: hij pakt zijn tas, jas en fiets en vertrekt zonder iets te zeggen.

Maar de patiënten waarderen dokter Jenny wel degelijk. Diezelfde avond wordt ze gebeld door de ouders van een kankerpatiënt, of ze langs wil komen omdat hun zoon zo’n pijn heeft. Als ze (laat) aankomt, blijkt dat de jongen een verrassing voor haar heeft. Zijn vriend speelt accordeon en hij speelt gitaar en zingt: ‘Vaarwel dokter Jenny, bedankt voor je bezoeken. Ze geven me energie. Je handen op mijn hoofd zijn een supergeneesmiddel. Het is de beste joint van de dag. Je stem zegt dat het in orde komt. Er is iets in je ogen waardoor ik me beter voel. Vaarwel dokter Jenny, bedankt voor je bezoeken.’

De volgende ochtend staan er twee inspecteurs van de gerechtelijke brigade op de stoep. Bij de haven is het lijk van een jonge vrouw gevonden, zonder naam, telefoon of papieren. Zij vragen of er misschien beveiligingsbeelden zijn die aanknopingspunten kunnen bieden. En inderdaad: de dode jonge vrouw is dezelfde als de persoon die de vorige avond tevergeefs bij haar praktijk aanbelde. Dit voorval treft Jenny Davin diep. Ze gaat altijd zo zorgvuldig om met haar patiënten en nu gebeurt dit! Ze voelt zich verantwoordelijk en wil iets goeds voor het meisje doen. ‘Hoe kan ze een naam, een identiteit krijgen? Hoe kan ik met haar familie in contact komen? Hoe kan ze fatsoenlijk worden begraven en niet als een nummer, terwijl niemand weet waar ze ligt?’ Jenny zet het camerabeeld van het meisje op haar telefoon en laat dit bij consulten aan verschillende van haar patiënten zien.

Het is mooi om te zien wat dit oplevert en hoe Jenny evenwichtig en moedig met de problemen omgaat die ze daarbij ontmoet. Langzamerhand komt aan het licht wat zich die nacht heeft afgespeeld: een reeks toevallige omstandigheden leidden tot de dood van het meisje. Niemand had dit bedacht of gewild, maar toch gebeurde het. Vooral omdat alle betrokkenen allereerst aan hun eigenbelang dachten.

Ina Brouwer was voorheen docente aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht. E-mail: ibrouwer@ziggo.nl.

Elly Beurskens, Marije van der Linde & Andries Baart, **Praktijkboek presentie**

Bussum, Coutinho, 2019
ISBN 978 90 4690 6514

Presentie is een begrip dat niet meer weg te denken valt uit de wereld van zorg en welzijn, maar tegelijkertijd bestaan er veel misverstanden over. Het *Praktijkboek presentie* is geschreven als kennismaking voor hbo-opleidingen, maar is vooral ook een glasheldere samenvatting die veel van die misverstanden uit de wereld helpt. Een mooi voorbeeld van de transparante stijl is de omschrijving van presentie als een ‘radicale toewending naar de ander’. Even mooi – geïnspireerd door Joan Tronto – is de definitie van zorg als ‘laten voortbestaan wat anders uit zichzelf zou vergaan’.

Het is de kracht van dit boek: in heldere taal en met praktijkvoorbeelden wordt uitgelegd wat presentie is. Eerst wordt het conceptuele kader (relationeel werken) uiteengezet (in deel I), waarna de methodische uitwerking in de presentiebenadering aan bod komt (in deel II). Ten slotte wordt verteld via welke weg je presentie kunt leren (in deel III). Presentie is dus in de eerste plaats een filosofie, een manier van kijken naar de werkelijkheid. Belangrijke bouwsteen daarbij is het woord ‘relatie’: mensen zijn op elkaar aangewezen. Relationeel werken – het centrale ‘dogma’ van de presentie – betekent niet dat je als zorgwerker aan goed relatiebeheer doet (ofwel aardig en vriendelijk communiceren), maar

dat je in al je zorg mensen ziet in hun relaties. Net zo belangrijk in het presentiedenken is echter de ruimte voor tragiek, want niet altijd komt alles goed. Of het hameren op instituties: het is goed dat we in onze samenleving zaken organiseren, waarbij dan wel van belang is dat deze organisatievormen doen waarvoor ze in het leven geroepen zijn. Andries Baart noemt dat hun ‘finaliteit’ en die doelstellingen sturen het werk en geven er richting aan.

De presentiefilosofie heeft altijd een heel eigenwijs perspectief gehad op de institutie zorg. Niet mensen beter of weerbaar maken is daarbij het doel, maar bekommernis ofwel mensen niet alleen laten in hun lijden. Beter maken kan daar een onderdeel van zijn, maar vormt niet het doel. Deze filosofie hangt niet in de lucht, maar krijgt een vervolg in de presentiebenadering. Deze is inderdaad geen methode in strikte zin (zoals een protocol of stappenmodel), maar er zijn wel aanwijzingen die in deel II mooi worden samengevat. Ook hier valt weer op dat de presentiebenadering eigenzinnig is. In onze cultuur is verbinding een belangrijk begrip geworden, maar binnen presentie wordt waarde gehecht aan ‘aansluiten’, dat vervolgens wordt onderscheiden van ‘afstemmen’. Misschien wekt dat de indruk dat aanhangers van presentie een wat sektarisch clubje vormen, met een eigen jargon en enkele stevige dogma’s. Wat nog versterkt kan worden door deel III, waarin helder wordt dat je presentie niet zomaar leert, maar dat je je daartoe langdurig moet onderdompelen in het gedachtegoed. Als die indruk wordt gewekt, dan zou ik dat betreuren, omdat juist het tegenovergestelde de bedoeling is: presentie levert geen nieuwe methode of nieuw beroep, iedereen kan er binnen zijn eigen vak (zoals dat van arts, geestelijk verzorger of advocaat) zijn voordeel mee doen. Daarom is dit niet alleen een heel nuttig boek voor studenten, maar is het ook zeer aan te bevelen als kennismaking; je krijgt de kern te pakken.

Het *Praktijkboek presentie* voelt als een (laatste) poging om zaken recht te zetten. Presentie is populair geworden maar volgens Baart ook verkeerd begrepen als moderne zorgetiquette om lief en netjes met mensen om te gaan. Hem stond iets